

*ქართულ-პოლონური ურთიერთობები
XIX-XX სს. (ისტორიული და
სოციო-კულტურული ასპექტები)*

კონფერენციის პროგრამა
და მოხსენებათა ანოტაციები

ბათუმი - 2024

2024 წლის 15 ნოემბერს, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ჩატარდება სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „**ქართულ-პოლონური ურთიერთობები XIX-XX სს. (ისტორიული და სოციო-კულტურული ასპექტები)**“.

კონფერენცია ტარდება შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული სამეცნიერო საგრანტო პროექტის – პოლონელების დეპორტაცია საქართველოში და პოლონურ-ქართული გეოპოლიტიკური თანამშრომლობა (1830-1921) (FR-22-9832) – ფარგლებში, ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით.

საორგანიზაციო კომიტეტი:

ასოც. პროფ. ირაკლი ბარამიძე (თავმჯდომარე)

პროფ. კახაბერ სურგულაძე

ასოც. პროფ. რევაზ დიასამიძე

ასოც. პროფ. ხათუნა დიასამიძე

ისტ. დოქტ. გუგული კუკულაძე

რეგლამენტი:

მომხსენებელს – 10-12 წუთი

კამათში გამომსვლელს – 3-5 წუთი

მისამართი:

ბსუ, I კორპუსი, II სართული, №44-ე აუდიტორია –
საკონფერენციო დარბაზი

დასაწყისი: 14:00 საათი

15.11.2024, ბსუ, 44-ე აუდიტორია

14:00 საათი

კონფერენციის გახსნა – ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა

ფაკულტეტის დეკანი,
ასოც. პროფ. თეონა ბერიძე

მისალმება – ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის

დეპარტამენტის ხელმძღვანელი,

პროფ. ჯემალ კარალიძე

– კონფერენციის საორგანიზაციო კომიტეტის

თავმჯდომარე, ასოც. პროფ. ირაკლი ბარამიძე

მოხსენებები:

1. **მალხაზ მაცაბერიძე** (თბილისი) –

საქართველოსა და პოლონეთის 1918-1921 წლების ისტორიის შედარებითი ანალიზი ქართულ ემიგრანტულ პრესაში

2. **ანჯეი ფურიერი** (შჩეცინი, პოლონეთი) –

პოლონელები ბათუმის ისტორიაში 1924 წლამდე

3. **კახაბერ სურგულაძე** (ბათუმი) –

ჟურნალი „ცისკარი“ პუსტოვოიტოვას შესახებ

4. **ნარგიზა კანკია** (თბილისი) –

კულტურა ტელევიზიაში; ქვეყნებს შორის ურთიერთობის საშუალება

5. **მერაბ მეგრელიშვილი** (ბათუმი) –

„პოლონური სახლი“ ბათუმში

6. *მარიამ მარჯანიშვილი (ქუთაისი)* –
პოლონელები ქართული კულტურის სამსახურში
7. *სულხან ალექსაია, გუგული კუკულაძე (ბათუმი)* –
„რუსეთის ამიერკავკასიის კომპანიის“ დაარსების საკითხი
და ქართულ-პოლონური ეკონომიკური ინტერესები XIX
საუკუნის 20-30-იან წლებში
8. *ოთარ გოგოლიშვილი (ბათუმი)* –
გრიგოლ ვოლსკი, როგორც პოეტი და საზოგადო მოღვაწე
9. *მაკა დოლიძე (თბილისი)* –
ივან სლივიცკი – გაზეთ „კავკაზის“ („Кавказ“) რედაქტორი
და პუბლიცისტი
10. *ირინა ვარშლომიძე, ნინო ძნელაძე,
ციური ქათამაძე (ბათუმი)* –
პოლონური მონეტების მიმოქცევა აჭარაში
11. *თამარ ორჯონიკიძე (თბილისი)* –
პოლონელთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა XX
საუკუნის დასაწყისის გერმანიაში და ქართული საზოგადო-
ებრივი აზრი

წიგნის პრეზენტაცია:

ქეთევან მანია (თბილისი) –

პოლონური იდენტობა ქართულ ბეჭდურ მედიაში (XIX საუკუნის 60-იანი წლებიდან XX საუკუნის 40-იანი წლებამდე),
თბილისი, 2023

მომხსენებლები და მოხსენებათა ანოტაციები

მალხაზ მაცაბერიძე

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პოლიტიკის
მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი*

საქართველოსა და პოლონეთის 1918-1921 წლების ისტორიის შედარებითი ანალიზი ქართულ ემიგრანტულ პრესაში

სტატიაში გაანალიზებულია 1920-1930-იანი წლების ქართულ ემიგრანტულ პრესაში გამოქვეყნებული წერილები, რომელთა ავტორებიც პარალელს ავლებენ 1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და პოლონეთის ისტორიას შორის. ამ თემას განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა იოზეფ პილსუდსკის გარდაცვალებასთან (1935 წ.) დაკავშირებით გამოქვეყნებულ პუბლიკაციებში.

პუბლიკაციების ავტორთა აზრით, საქართველოსა და პოლონეთს შორის ბევრი რამ იყო საერთო: ორივე ქვეყანა ერთი და იმავე მტრის ხელში იყო მოქცეული, ორივე ქვეყანამ დაახლოებით ერთსა და იმავე დროს მოიპოვა დამოუკიდებლობა. თუმცა, პოლონეთისგან განსხვავებით, საქართველომ ვერ შეძლო დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. ამიტომ, ავტორთა აზრით, პოლონეთის გამოცდილების შესწავლას საქართველოსთვის პრაქტიკული მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგანაც დამოუკიდებლობა ხელახლა იყო მოსაპოვებელი. პოლონეთი მიიჩნეოდა ნიმუშად იმისა,

თუ როგორ უნდა იბრძოლო ეროვნული დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად და ეროვნული სახელმწიფოს აღმშენებლობისათვის.

არასოციალისტი ავტორები საქართველოს დამოუკიდებლობის ხელახლა დაკარგვის მთავარი მიზეზად მიიჩნევენ იმ გარემოებას, რომ მას არ ჰყავდა პილსუდსკის მსგავსი ლიდერი. იოზეფ პილსუდსკის და ნოე ჟორდანიას შედარების დროს აღნიშნავენ, რომ: ა/ პილსუდსკისათვის სოციალიზმი ერის განთავისუფლების საშუალება იყო და მან სოციალისტური ძალები პოლონეთში ააცილა ეროვნულ ნიჰილიზმს; ბ/ პილსუდსკიმ კლასობრივი მიზნები ეროვნულ ინტერესებს დაუქვემდებარა; გ/ პილსუდსკისაგან განსხვავებით ჟორდანიამ სათანადოდ ვერ შეაფასა სამხედრო დარგის მნიშვნელობა; დ/ საქართველო არ მოემზადა განმეორებითი ომისათვის. ამ გარემოებას განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ. ყოფილი დამპყრობელი კვლავ ცდილობს განთავისუფლებული ქვეყნის ხელახლა დაპყრობას. საჭირო ხდება ბრძოლა არა დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად, არამედ მის დასაცავად. საქართველო ვერ მოემზადა ამ ომისათვის და დაკარგა დამოუკიდებლობა.

1918-1921 წლების საქართველოსა და პოლონეთის ისტორიის შედარებითი შესწავლისათვის დღეს გაცილებით მეტი შესაძლებლობები არსებობს, ვიდრე ეს 1930-იან წლებში ემიგრანტ ავტორებს გააჩნდათ და ამ მიმართულებით კვლევა აქტუალურ სამეცნიერო ამოცანას წარმოადგენს.

პოლონელები ბათუმის ისტორიაში 1924 წლამდე

ბათუმი არის ხანგრძლივი ისტორიის მქონე ქალაქი, მაგრამ რეალური მნიშვნელობა მან მე-19 საუკუნის ბოლოს შეიძინა. ის აშენდა 1878 წლის შემდეგ, როდესაც აჭარის ეს ნაწილი თურქებს წაართვეს. მას შემდეგ ქალაქსა და მის პორტს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ქართულ ქალაქებს შორის. მოცემული სტატია არის მცდელობა წარმოაჩინოს პოლონელების ყოფნა ბათუმში, მათი კავშირი ქალაქის და მისი პორტის განვითარებასთან მე-19 საუკუნის ბოლოდან 1924 წლამდე. აღნიშნულ პერიოდში ათასზე მეტი პოლონელი ბათუმის მუდმივი მაცხოვრებლები იყო.

ბათუმის მნიშვნელობა საქართველოსა და კავკასიის უახლეს ისტორიაში სცილდება ეკონომიკის სფეროს და შეხებაშია დიდ გლობალურ პოლიტიკასთან. ქართული სახელმწიფოებრიობისადმი არსებული დიდი საფრთხის პერიოდში, სწორედ ბათუმის გავლით გადაწყდა საქართველოს ევაკუირებული ხელისუფლების მიგრაცია. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგაც პოლონელები სამშობლოში ბათუმის პორტში მყოფ გემებზე ჩასხდნენ. მანამდე კი მათ დიდი როლი ითამაშეს ბათუმის მუნიციპალიტეტის და კომუნიკაციის ინფრასტრუქტურის განვითარებაში ქალაქის საბჭოს მუშაობაში მონაწილეობის გზით.

სტატიაში საუბარია ბათუმში არსებული პოლონური კოლონიის ორ ყველაზე მნიშვნელოვან წევრზე: მხატვარ ზიგმუნდ ვალისცევსკიზე და ინჟინერ ჟოზეფ პანაისევიცზე. პირველმა დატოვა არაერთი ტილო შთაგონებული ბათუმში ცხოვრებით, მეორემ კი შექმნა „პოლონური სახლი“ 1909 წელს. სტატიაში საუ-

ბარია სხვადასხვა დარგის კიდევ რამდენიმე წარმომადგენელზე, რომლებმაც წვლილი შეიტანეს ბათუმის განვითარებაში წარსულში. პოლონელებმა ასევე მონაწილეობა მიიღეს ღვთისმშობლის სახელობის კათოლიკური ეკლესიის მშენებლობაში, რომლის დამფუძნებელი იყო სტეფანე ზუბალაშვილი.

კახაბერ სურგულაძე

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი*

ჟურნალი „ცისკარი“ პუსტოვოიტოვას შესახებ

„იანვრის აჯანყების“ და პოლონელების გმირული ბრძოლის თემატიკის ამსახველი სხვადასხვა პუბლიკაციები გაჩნდა XIX ს-ის 60-იანი წლების ქართულ პერიოდიკაში. ერთ-ერთი მათგანი იყო ლიტერატურულ ჟურნალი „ცისკარი“. ჟურნალში არ გვხვდება „საქართველოს მოამბის“ მსგავსად პოლონეთში კორესპოდენტის გაგზავნის და ადგილზე ვითარების შესწავლის ფაქტი. მასში არ არის აჯანყების მიზეზ-გარემოებებში და სხვა საკითხებში მკითხველის გარკვევის ცდა. ვინაიდან „პოლონური თემა“ საზოგადოებაში აქტუალური საკითხი იყო, „ცისკარ“-ს არ შეეძლო განზე მდგარიყო მოთხოვნად თემაზე, ამიტომაც რედკოლეგია შეეცადა მკითხველის ინტერესის დაკმაყოფილებას. ვინაიდან 1863 წლის მარტის ევროპულ პრესაში პოპულარულ თემად ითვლებოდა ქალი-რევოლუციონერის საკითხი, „ცისკარმა“ იგი აიტაცა (№4, 1863) და მკითხველს მიაწოდეს პუბლიკაცია - „პოლშელი პატრიოტი-ქალი ჰენრიეტა პუსტოვოიტოვა“-ს შესახებ.

ვინაიდან „პოლონეთის თემა“ იმპერიის საშინაო საქმედ მიიჩნეოდა, ამიტომაც ჟურნალმა შეგნებულად საცენზურ კომიტეტთან კონფლიქტის გამო თავი შეიკავა აჯანყების თაობაზე საუბარზე და დაკმაყოფილდა ერთ-ერთ მონაწილის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებაზე.

გვინდა განვმარტოთ, რომ რედკოლეგია წერილში ლაფსუსებს უშვებს. საქმე იმაშია, რომ ჰენრიეტა პუსტოვოიტოვას სახელის აჯანყების მონაწილე არ არსებობდა. რეალობაში პიროვნება, რომელზეც ჟურნალი საუბრობდა იყო - ანნა ჰენრიკა პუსტოვოიტოვა (1838-1881). ამ შემთხვევაში რედაქციის დადანაშაულება რთულია, რადგანაც პუსტოვოიტოვა რუსეთში, პოლონეთსა და საფრანგეთში სხვადასხვა სახელით იხსენიებოდა. იგი საკმაოდ ქარიზმატული პიროვნება გახლდათ. პუსტოვოიტოვას „ორლენელ ქალწულად“ მოხსენიება მომგებიანი იქნებოდა, მაგრამ ჟურნალმა ეს არ გააკეთა. საფიქრებელია, რომ რედკოლეგიამ იმ მომენტში თავი შეიკავა მის იდეალიზაციაზე, რადგან „ამორძალის“ ფაქტი შესაძლოა საქართველოშიც გადამდები ყოფილიყო, რასაც საცენზურო კომიტეტი ჟურნალს სახიფათო პრეცედენტად ჩაუთვლიდა.

პუსტოვოიტოვას შესახებ „ცისკარი“-ს ინფორმაციის წყაროდ ასახელებს - „რუსული გაზეთებიდამ“, მაგრამ არ აკონკრეტებს. აქ შესაძლებელია სხვადასხვა წყაროს დასახელება. პირველად პუსტოვოიტოვას შესახებ ინფორმაცია გაჟღერდა ა. გერცენის „Колокол“-ში. ვინაიდან იგი რუსეთის იმპერიაში არალეგალურად და მცირე ტირაჟით ვრცელდებოდა, ამიტომაც გამოირიცხება. რეალურად გვესახება საცენზური კომიტეტის მხრიდან ვიზირებული კავკასიაში გამომავალი გაზ. „Кавказ“-ი, რომელსაც ჰქონდა სახელისუფლო გაზეთების ამონარიდებით მკითხველისთვის ინფორმაციის მიწოდების პრაქტიკა. ლანგევიჩზე საუბრისას „Кавказ“-ში (11.04.1863) განთავსებული იყო პუსტოვოიტოვას

შესახებ ინფორმაცია. „ცისკარი“-ს და „Kavkaz“-ში არსებული მასალის ურთიერთშედარებით ჩანს, რომ სწორედ უკანასკნელი იყო ის „რუსული გაზეთებიდან“, რომლიდანაც ჟურნალმა პუსტოვო-იტოვას ბიოგრაფიული და საბრძოლო გზის შესახებ ინფორმაცია.

ნარგიზა კანკია

*ჟურნალისტიკის დოქტორი (Phd) საქართველოს
დავით აღმაშენებლის სახელობის
უნივერსიტეტი, ასოცირებული პროფესორი*

კულტურა ტელევიზიაში - ქვეყნებს შორის ურთიერთობის საშუალება

საქართველოს ტელევიზიის განვითარების პირველ პერიოდში, ეთერს ძირითადად ლიტერატურისა და ხელოვნების სხვადასხვა დარგის ნამუშევრები იკავებდა. ეს განსაკუთრებით ეხება კინოხელოვნებას, რომლის ფუნქციები ტელეეკრანზე კიდევ უფრო იზრდება...

საქართველოს ტელევიზორცეში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი ეჭირა პოლონეთის კულტურას. ამის ნათელი დადასტურებაა ის ფაქტი, რომ 1959 წლის ოქტომბერში საქართველოს ტელევიზიაში გაიმართა „პოლონეთის კულტურის კვირეული“ ...

ქართულ ტელემუშყებლობაში მალე შეიქმნა კინოგადაცემათა ისეთი რუბრიკები, სადაც გვაცნობდნენ საზღვარგარეთის (ძირითადად სოციალისტური ქვეყნების) კინემატოგრაფს.

პოლონეთი იყო ერთ-ერთი ის ქვეყანა, სადაც პრესტიჟული პრიზებით დააჯილდოვეს ის ტელეფილმები, რომელთა შექმნა-

საც ბევრი პრობლემა ახლდა... მაგალითად, 1966 წელს „ქორწილმა“ (რეჟ. მ. კობახიძე), სხვა პრიზებს შორის, პოლონეთის ქალაქ კრაკოვში მოკლემეტრაჟიანი ფილმების III საერთაშორისო ფესტივალის დიპლომი დაიმსახურა.

1987 წელს, სხვა პრემიებს შორის, „ლაქასაც“ (რეჟ. ა. ცაბაძე) პოლონეთის ქალაქ კოშალინში, XIV საერთაშორისო კინოფესტივალზე (რომელსაც „ახალგაზრდობა და ფილმები“ ერქვა), გადაეცა პრიზი საუკეთესო რეჟისურისთვის.

მე-20 ს-ის 60-იანი წლების ბოლოს, პირველად რუსეთის ცენტრალური ტელევიზიით გახდა შესაძლებელი ქართველ ტელემყურებელს ეხილა ორი პოლონური სატელევიზიო მრავალსერიანი მხატვრული ფილმი - „ოთხი ტანკისტი და ძაღლი“ (სადაც ერთ-ერთი გმირი ქართველია) და „მიზანი, რომელიც სიცოცხლეზე მეტია“. ორივე მათგანი მეორე მსოფლიო ომის თემაზეა გადაღებული და ისინი აშკარა პროპაგანდისტული ხასიათისაა, მაგრამ მათი პოპულარობა საქართველოში მაინც დიდი იყო და, აუდიტორიის მოთხოვნით, წლების შემდეგ, ორივე ფილმი ქართულ ენაზეც იხილა ტელემყურებელმა.

80-იანი წლების მეორე ნახევრამდე, ეთერი ძირითადად სოციალისტური ქვეყნების წარმომადგენლებს ეთმობოდათ. მაგალითად, საქართველოს ტელევიზიის დაარსების 20 წლისთავთან დაკავშირებით, სტუდიაში მოწვეული იყო პოლონელი მსახიობი - ბარბარა ბრილსკა...

ე. წ. „გარდაქმნის წლებიდან“ საქართველოს ტელევიზიაში ბევრი რამ შეიცვალა... განსაკუთრებით დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ინტერვიუმ ცნობილ პოლონელ რეჟისორთან ბ- ანჯეი ვაიდასთან, რომელმაც შეფასება მისცა 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიას... 2000 წელს კი (კინოგადაცემა „ფსიქოში“) ტელემყურებელი გაეცნო დიდი პოლონელი რეჟისორის- ქ. კიშლოვსკის „დეკალოგის“ სერიებსაც...

„პოლონური სახლი“ ბათუმში

საკვლევე თემის ასეთი სახით დასათაურება გამოიწვია 1909 წლის 16 დეკემბერს ბათუმის თვითმმართველობის სხდომაზე განსახილველად და გადაწყვეტილების მისაღებად გამოტანილმა საკითხმა, თვითმმართველობის მიერ საზოგადოება „პოლონური სახლისთვის“ ბათუმში კომაროვის და გიორგიევსკის ქუჩების კუთხეში სკოლის ასაშენებლად მიწის გამოყოფის შესახებ, (სულ 137, 32 კვ. საჟენი მიწა) აღნიშნული საკითხის განხილვას მოჰყვა დიდი პოლემიკა. თვითმმართველობის სხდომას უძღვებოდა ქალაქის თავი გ.დ. ჟურული. სხდომას ესწრებოდა 20 ხმოსანი: სიმულოვი, გრიგორიადი, სიმონოვი, შუტცი, დიმიტრიადი, ჩხაიძე, პანასევიჩი, საბაევი, კურტოევა, ელიავა, პუჩინიანი, პილოიანი, სახნოვსკი, სოგოროვი, კრასნიცკი, კრინიცი, ბერძენიშვილი, კანდელაკი, კვიცინსკი და ტროფიმოვი. თვითმმართველობის სხდომაზე არ გამოცხადდა 23 ხმოსანი ეს უკანასკნელი კი ყურადსაღებია იმიტომ, რომ სხდომის ოქმში ხმოსანთა არ გამოცხადების მიზეზების შესახებ არაფერი არ არის ნათქვამი, რითაც ხაზი ესმება ხმოსნების დამოკიდებულებას ბათუმში ქართველი და პოლონელი ბავშვებისთვის ერთიანი სკოლის გახსნის სურვილთან და მიზანთან დაკავშირებით. აღნიშნულ პრობლემას თვითმმართველობის სხდომაზე ხმოსნების მხრიდან არაერთგვაროვანი შეფასება მიეცა. ხმოსნების თვითმმართველობის წევრების გამოსვლებში გამომჟღავნდა დამოკიდებულება ბათუმში მცხოვრები პოლონელების და მათი რელიგიის მიმართ. 1909 წლის 16 დეკემბერს ბათუმის თვითმმართ-

ველობის სხდომაზე გამოსულთა მოხსენებები ცალკე განხილვის საგანია. პოლონური სახლისთვის მიწის გამოყოფის საკითხი რამდენჯერმე გადაიდო. ჯერ იყო და აღნიშნულ მიწაზე სახალხო ბიბლიოთეკის მშენებლობას აპირებდნენ, შემდეგ აღნიშნული საკითხი განსახილველად გადასცეს მიწათმოწყობის კომისიას. სკოლის გახსნას ითხოვდა რომაულ-კათოლიკური ეკლესია. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ბათუმში მოღვაწე პოლონელების დამოკიდებულებას განსაზღვრავდა არა მარტო მათი ეროვნება, არამედ მასთან ერთად კათოლიკური რელიგია. რუსული თვითმმართველობა სათანადოდ ვერ აფასებდა პოლონელების დამსახურებას ქალაქის აღმშენებლობის საქმეში. ქალაქის თვითმმართველობამ გრიგოლ ვოლსკის გარდაცვალების შემდეგ მას სათანადო საფლავიც ვერ მიუჩინა. დღეს კი ძვირადღირებული სახლის მშენებლობას შეეწირა ქალაქის ცენტრში მდებარე გრიგოლ ვოლსკის და ილია ჭავჭავაძის ბათუმის საცხოვრისი.

1924 წელს ბათუმში მცხოვრები პოლონელი მოქალაქეები არჩევანის წინაშე დადგნენ, კერძოდ ისინი ალტერნატივის წინაშე დააყენეს თუ სად სურდათ ცხოვრება პოლონეთში თუ საქართველოში? სინამდვილეში ეს იყო ხელისუფლების მიერ დაფარული სახით გამოვლენილი იძულებითი ფორმა, რასაც მოჰყვა ბათუმში მცხოვრები პოლონელების გადასახლება. რუსული „არჩევანი“ - Оптация (от лат. optatio – желание, выбор; англ. choice of citizenship, optation) პოლონელ მოქალაქეებს აიძულებდა თხოვნით მიემართათ მოსკოვის საგარეო უწყებისთვის და ნებაყოფლობით საწყისებზე დაეტოვებინათ საქართველო... ასევე სტატიამი წარმოდგენილია აჭარაში მოღვაწე მოქალაქეების გროგოლ ვოლსკის, ნიკოლოზ საბაევის და მისი მეუღლის რილსკაიას, იოზეფ პანასევიჩის, ანსელ მღებრიშვილის და სხვათა ცხოვრებამოღვაწეობის ამსახველი ცალკეული ეპიზოდები.

პოლონელები ქართული კულტურის სამსახურში

საქართველოსა და ქართველებზე პირველი წერილობითი ცნობები გვხვდება საბერძნეთში ჯერ კიდევ ძვ. წ. IX საუკუნიდან. ქართველ ტომთა ცხოვრება, მათი ზნე-ჩვეულებანი, მათ მიერ წარმოებული ომები აღწერილი აქვთ ბერძენ ავტორებს ჰომეროსს, ჰესიოდეს, ჰეროდოტეს, ქსენოფონტს, სტრაბონსა და სხვ.

ქართველი ხალხის პოპულარიზაციას დიდად შეუწყო ხელი თქმულებებმა ოქროს საწმისის მოსაპოვებლად არგონავტთა ლაშქრობამ კოლხეთში, რომელიც ევრიპიდეს ტრაგედიაში - “მედეაშია“ ასახული.

მონღოლებთან და თურქ-სელჯუკებთან ბრძოლებში მონაწილე ქართველებზე, მათ გმირულ საქმეებზე ბევრი საინტერესო ცნობა ჩაიტანეს ევროპაში სხვადასხვა ქვეყნის ელჩებმა, მისიონერებმა, ვაჭრებმა და მოგზაურებმა.

ევროპელ მკვლევარებთან ერთად პოლონელმა ხალხმაც XIX საუკუნის მოღვაწეების ჩანაწერებიდან გაიცნო საქართველო, „ქვეყნის ეს შესანიშნავი მხარე“ და მისი კულტურა.

1833 წელს ცალკე წიგნად გამოვიდა იულიუმ ნოვაკცის ნაშრომი საქართველოზე: „საქართველო, მისი ბუნება, ლიტერატურა და მოკლე ისტორია“. აღსანიშნავია, ისიც რომ პოლონელი თადეუშ ლადა-ზაბლოცკი, რომელიც 1837 წლიდან საქართველოში კერძოდ, თბილისში ცხოვრობდა დაკავშირებული იყო ქართველ რომანტიკოს პოეტთან ნიკოლოზ ბარათაშვილთან, დებთან ეკატერინე და ნინო ჭავჭავაძეებთან. მის მშობლიურ

ენაზე დაწერილი ნარკვევები “ქართული მწერლობის შესახებ“, შესაძლებლობას აძლევდა პოლონელ მკითხველს ახლოს გაცნობოდა პოეზიის ქვეყანას.

ასევე საინტერესო იყო ვოიცეხ პოტოცკის წიგნი „საქართველოზე და კავკასიური ფოლკლორის შთაგონებით დაწერილი მრავალი მოთხრობა.“ ქართველთა შესახებ ყურადღებას იპყრობდა ნიჭიერი პოლონელი პოეტის ვლადისლავ სტშელნიცკის წიგნი „ქართული პოეზია“.

პოლონელმა მწერალმა ლეონ იანიშევსკიმ (1810-1861) სიცოცხლის უკანასკნელი წლები თბილისში გაატარა და შთამბეჭდავი წიგნით დაგვიტოვა მოგონება საქართველოზე - „კავკასიაში მოგზაურობის დროინდელი სურათები და შთაბეჭდილებები“.

ქართული კულტურის თანამედროვე მიღწევების შესახებ დიდი პოპულარიზაცია განახორციელა ვარშავის უნივერსიტეტის მეცნიერმა იან ბრაუნმა, რომელმაც წარმატებით დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტურა ძველი ქართული ენის განხრით და 1955 წელს დაიცვა დისერტაცია თემაზე „ქართული ზმნის მრავალპირიანობა“. იან ბრაუნი პოლონეთში ქართული ენის პროპაგანდასთან ერთად მთარგმნელობით მუშაობასაც ეწეოდა.

საერთოდ, პოლონელები თავიანთი უანგარო ღვაწლით, ხელს უწყობდნენ ქართველი ხალხის კულტურის საგანძურის პროპაგანდას ევროპაში, რომელიც დღესაც გრძელდება.

სულხან აღესაია
ისტორიის დოქტორი, ბსუ ლექტორი

გუგული კვკულაძე
ისტორიის დოქტორი, ბსუ ლექტორი

**„რუსეთის ამიერკავკასიის კომპანიის“ დაარსების საკითხი
და ქართულ-პოლონური ეკონომიკური ინტერესები
XIX საუკუნის 20-30-იან წლებში**

პირველად, ამ გასაიდუმლოებული პროექტის შესახებ ფართო საზოგადოებისათვის ცნობილი გახდა 1831 წელს, როდესაც „ტიფლისკი ვედემოსტის“ ფურცლებზე დაიბეჭდა დღემდე უცნობი ავტორის სტატია „რუსეთის ამიერკავკასიის კომპანიის“ შესახებ. ავტორი იუწყებოდა, რომ 1828 წელს პ. ზაველეისკიმ და ალ. გრიბოედოვმა დაწერეს პროექტი, რომლის თანახმად სამხრეთ კავკასიაში უნდა დაარსებულიყო პირველი ფაბრიკა-ქარხნები (შაქრის, მაუდის, ტყავისა და შუშის ტარის). განვითარებულიყო მევენახეობა, მეღვინეობა, მეაბრეშუმეობა; მოეყვანათ ბამბა, თამბაქო და ა.შ. ამისათვის საჭირო იყო ინფრასტრუქტურული პროექტებიც – გზების გაყვანა და სოფლის მეურნეობაში ახალი ტექნიკური საშუალებების დანერგვა. ამ პროექტისათვის მთავრობიდან ითხოვდნენ შავი ზღვის პირას (სამეგრელოსა და იმერეთში) 120 ათასი დესეტინა მიწას არენდით, შეღავათიანი ტარიფებით. კომპანიას უნდა ჰქონოდა სრული მონოპოლია თავისუფალ ნაოსნობაზე.

სამრეწველო საქონლის ევროპაში გასატანად რუსეთისაგან ითხოვდნენ ჩამოერთმიათ ბათუმი ოსმალებისთვის. ქალაქის უსაფრთხოებაზე კი უნდა ეზრუნა სპეციალურ რაზმებს.

სამუშაო ძალად ა. გრიბოედოვის აზრით, რასაც ი. პასკევიჩიც ეთანხმებოდა, უნდა გამოეყენებინათ საქართველოში გად-

მოსახლეობული სომხები და რუსი გლეხობა, რომლებიც განთავისუფლდებოდნენ ბატონყმობისაგან, თუმც, კომპანიის სასარგებლოდ 50 წელი უნდა ემუშავათ. კომპანიის წესდება ითვალისწინებდა აგრეთვე ადმინისტრაციული და დიპლომატიური სამართლის დაწესებას საქარავნო გზების უსაფრთხოებაზე. პ. ზაველისკის თანახმად აღნიშნული პროექტი ანალოგიური იყო ჩრდილო ამერიკის შეერთებული შტატების ეკონომიკური პროექტისა. გლობალური თვალსაზრისით, კომპანიას უნდა შეესრულებინა შუამავლის როლი მსოფლიო ვაჭრობაში ევროპასა და აზიას შორის. კომპანიის აქციონერები უნდა ყოფილიყვნენ სამხრეთ კავკასიაში მცხოვრები მემამულენი, ვაჭრები და რუსი ჩინოვნიკები.

შეიძლება ითქვას, რომ ზაველისკ-გრიბოედოვის პროექტით იცვლებოდა საქართველოსა და არა მარტო საქართველოს, მთელი რუსეთის იმპერიის ეკონომიკური სურათი. საქართველო რუსეთის ეკონომიკურ ფლაგმანად იქცეოდა.

კავკასიის მთავარმართველი როზენი, პოლონელი პ. ზაველისკის ამ პროექტის თანაავტორობას, ქართველთა 1832 წლის შეთქმულების თანამზრახველობით ხსნის და ერთგვარ მტკიცებულებად მიიჩნევს. ასევე დღემდე ამ პროექტის პირველი პირი, რომელიც დაკარგულად ითვლება და მის კვალს, რომ ასევე პოლონელ გრაფ პასკევიჩამდე მივყავართ შესაძლოა არ იყოს შემთხვევითი. ჩვენ ამით ვცდილობდით ქართულ-პოლონურ საერთო ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ინტერესებზე გავამახვილოთ ყურადღება. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ეს პროექტი დეკაბრისტული პოლიტიკურ-ეკონომიკური მსოფლმხედველობითაა დაწერილი კიდევ უფრო გვაფიქრებინებს საერთო ქართულ-პოლონურ ინტერესებზე.

გრიგოლ ვოლსკი, როგორც პოეტი და საზოგადო მოღვაწე

საქართველოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და პროგრესული ქართული მწერლობის დიდ მედროშეებს, ილიასა და აკაკის, გვერდში ედგნენ თავისი დროისთვის ცნობილი საზოგადო მოღვაწენი, რომლებმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს საქვეყნო საქმეში. მათ შორის ერთ-ერთ თვალსაჩინო ფიგურას წარმოადგენს გრიგოლ ვოლსკი, რომელიც ათეული წლების მანძილზე სიტყვითა და საქმით ეხმაურებოდა ყველა მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ საკითხს.

ქართულ მემუარულ ლიტერატურასა და პერიოდიკაში შემონახული მასალები გრიგოლ ვოლსკის მოღვაწეობას, კერძოდ, ოსმალეთის ხელიდან გამოხსნილი ბათუმის კეთილდღეობისათვის ბრძოლას, დიდი სიყვარულითა და პატივისცემით წარმოგვიდგენს. “ღმერთმა ჰქმნას, როგორც მესმის და საქმეებიდან დავინახე ბათუმში ყოფნის დროს, ბევრი მისცეს ჩვენს ქვეყანას ისეთი გულწრფელი მოღვაწე, როგორც ვოლსკია, რამეთუ იგინი არიან მარილნი სოფლისა” – წერდა ანტონ ფურცელაძე ვოლსკის შესახებ გაზეთ “ივერიაში” 1898 წელს. თუ როგორ გულწრფელად, სიყვარულით ეკიდებოდა გრიგოლ ვოლსკი სამშობლოს კეთილდღეობის საქმეს, ამას ცხადპყოფს მისი პუბლიცისტური წერილებიც.

“გვიზიდავს ჩვენი ქვეყნის ეთნოგრაფია და არქეოლოგია, ჩვენი ერის ბუნება და გრამატიკული აგებულება, წარსული იურიდიული ყოფა, საერო პოეზია, მუსიკა, სიმღერა და ამასთანავე უფრო და უფრო გვებადება სურვილი, რომ ჩვენს შრომას

ეტყობოდე მცენიერების სხივი, მისგან აღიარებული დედა-აზრი და ძიება-კვლევის სახსარი” - წერდა გრიგოლ ვოლსკი გაზეთ “ივერიის” 1888 წლის 160-ე ნომერში.

ყველაზე მტკივნეული საკითხი, რომელსაც გრიგოლ ვოლსკი ფასდაუდებელ მნიშვნელობას აძლევდა, ეს იყო საქართველოს ისტორიის შესწავლა. იგი ილიასეული პრინციპით აყენებდა მრავალსაუკუნოვანი გმირული წარსულის მქონე ქართველი ხალხის ისტორიის საფუძვლიანად შესწავლის საკითხს: “არაფერი ისე არ ამტკიცებს ჩვენს დამაბუნებას და დავრდომილებას, როგორც ის გარემოება, რომ აქამდის არ მოგვეძევა არც ისეთი სისტემატიური და მეტ-ნაკლებად ისტორიული კრიტიკის ქარცეცხლში გატარებული მოთხრობა იმის შესახებ, თუ რანი ვყოფილვართ, როგორ გამოგვივლია გასულ საუკუნეთა გრძელი მანძილი, რა დაგვიკარგავს, რა შეგვიძენია და რა სასიცოცხლო ნაბიჯი გვაქვს დღეს განათლებული კაცობრიობის სამსჯავროს წინაშე წარსადგენი” – წერდა გრიგოლ ვოლსკი 1893 წელს ჟურნალ “კვალში”. ეროვნულ-კულტურული ინტერესებისათვის მებრძოლ ადამიანს გულს უკლავს ის რომ ქართველი ერის დიდ კულტურულ წარსულს მზრუნველი არ ყავდა, არ იყო ისეთი შრომების გამოცემის სურვილი და მისწრაფება, რომლებიც ნათელს მოჰფენდნენ ქართველი ერის ისტორიას. ასეთ ვითარებაში გრიგოლ ვოლსკი პირველხარისხოვან საკითხად აყენებდა ერის ისტორიის ცოდნას.

*ფილოლოგიის დოქტორი (ჟურნალისტიკა), საქართველოს
დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი*

ივან სლივიცკი – გაზეთ „კავკაზის“ („Кавказ“) რედაქტორი და პუბლიცისტი

1846 წელს თბილისში დაარსდა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სალიტერატურო რუსულენოვანი გაზეთი „კავკაზი“ („Кавказ“), რომლის რედაქტორი იყო ო. კონსტანტინოვი. გაზეთის მიზანი იყო გაეშუქებინა ის მოვლენები, რაც კავკასიაში და მეზობელ ქვეყნებში ხდებოდა. გაზეთი „კავკაზი“ დიდ ადგილს უთმობდა პოლონეთს და პოლონელ ხალხს. იბეჭდებოდა კავკასიასა და საქართველოში გადმოსახლებული პოლონელების ნაწარმოებები. გაზეთმა გარკვეული წვლილი შეიტანა ქართულ-პოლონური ურთიერთობის განმტკიცებაში.

1850 წლიდან გაზეთს რედაქტორობდა პოლონელი ივან სლივიცკი. შესაძლებელია, გაზეთ „კავკაზში“ ივან სლივიცკის რედაქტორობის ორი პერიოდი გამოვყოთ: პირველი -1850-1854 წლები. ეს ის პერიოდი, როდესაც ფოსტა რუსეთიდან მთელი კვირის განმავლობაში არ მოდიოდა და რედაქტორს უწევდა ხელმისაწვდომი მასალებით დაკმაყოფილება. ხშირად მუშაობდა თითქმის მარტო, დამოუკიდებლად. ამ პერიოდში გამოქვეყნებულ პუბლიკაციებში იგრძნობა გულწრფელი სითბო და ამავე დროს მკაცრი ტონი.

მეორე პერიოდი - 1868-1871 წლები. გაზეთში ძირითადად იბეჭდებოდა პოლიტიკური სიახლეები, სახელმწიფო განკარგულებები, ბრძანებები. ამ პერიოდში ივან სლივიცკი თავს ცუდად გრძნობდა, თითქმის მუდმივად განიცდიდა ნერვიულ აშლილობას, ხშირად აპათიურ მდგომარეობაში იყო, მაგრამ მიუხე-

დავად ამისა საკუთარ თავს აიძულებდა მთელი ძალითა და პასუხისმგებლობით ეშრომა.

1848 წელს გაზეთ „კავკაზში“ იბეჭდება ივან სლივიცკის პუბლიკაცია „მანგლისის ტამარი და ალგეთის მღვიმეები“. ივან სლივიცკი ეხება მნიშვნელოვან საკითხს საქართველოში უძველესი ძეგლების შესწავლას და სამშენებლო წარწერებს. საუბრობს მანგლისის ტამარზე და წერს, რომ ტამარს მხარდაჭერა ჭირდება ფეხზე რომ დადგეს და საუკუნეებს გაუძლოს. პუბლიცისტი აღნიშნავს, რომ მანგლისის ტამარი მეოთხე საუკუნეში აიგო და ყურადღებას ამახვილებს არსენ მანგლელის სამშენებლო წარწერის თარიღზე.

არსენ მანგლელის სამშენებლო წარწერაზე მსჯელობა დღესაც საკმაოდ აქტუალურია. ივან სლივიცკის არგუმენტები და დასკვნები იმდენად საყურადღებოა, რომ ბევრი თანამედროვე მეცნიერი იზიარებს მის მოსაზრებებს.

*ირინე ვარშალომიძე,
ისტორიის დოქტორი, ბსუ ნიკო ბერძენიშვილის
ინსტიტუტი, უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი*

*ნინო ძნელაძე,
ისტორიის დოქტორი, ა. კახიძის სახელობის აჭარის
არქეოლოგიური მუზეუმი, უფროსი მეცნიერ თანამშრომელი*

*ციური ქათამაძე,
ისტორიის დოქტორი, ბსუ ასოცირებული პროფესორი.*

პოლონური მონეტების მიმოქცევა აჭარაში

აჭარაში გამოვლენილ ნუმიზმატიკურ ძეგლებს შორის ყურადღებას იქცევს პოლონური მონეტების ჯგუფი. ისინი გამოვლენილია გონიოში, ქობულეთის მუნიციპალიტეტის სოფლებში. ასევე დაცულია ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის აჭარის მუზეუმში. საქართველოში აღნიშნული საფასეები დიდი რაოდენობითაა აღმოჩენილი – განძის სახით ზესტაფონში, სამგორში (შინდისი), თბილისში, ლანჩხუთში; ცალკეული ერთეულების სახით კი ახალციხეში, ოზურგეთში, წალენჯიხაში, მარტვილში, აბასთუმანში.

საქართველოში პოლონური მონეტები შემოდის XVII საუკუნის I მეოთხედიდან. ჩვენში ორტებისა და პოლტორაკების შემოსვლას სხვადასხვა ფაქტორი აპირობებდა: პოლონეთთან პოლიტიკური ურთიერთობა ოსმალეთის მზარდი ექსპანსიის წინააღმდეგ ბრძოლაში; შავი ზღვისა და დნეპრის გზით პოლონეთთან აზრეშუმით ვაჭრობა; კათოლიკე მისიონერების საქმიანობა; გურიისა და სამეგრელოს სამთავროებში დნეპრისა და დონის კაზაკების მიმოსვლა და სხვა. დასავლეთ საქართველო კაზაკებს ოსმალეთის წინააღმდეგ ბრძოლის დროს უკავშირდება. მათი დასახლების არეალში XVII საუკუნის I ნახევარში პოლონეთ-

ლიტვის გაერთიანებული სამეფოს მონეტები მიმოიქცეოდა. ევ-
ლია ჩელები გვამცნობს, რომ კაზაკები არაერთგზის დაესხნენ
თავს ოსმალთა მფლობელობაში მყოფ გონიოს ციხეს, რომელიც
მოაოხრეს და დაანგრეს. პოლონური მონეტების მიმოქცევა აჭა-
რაში ამ მოვლენების შედეგი უნდა იყოს.

თამარ ორჯონიკიძე

*ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პოლიტოლოგიის ინსტიტუტი, მკვლევარი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოციალურ და
პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, დოქტორანტი*

**პოლონელთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობა
XX საუკუნის დასაწყისის გერმანიაში და
ქართული საზოგადოებრივი აზრი**

სტატიაში გაანალიზებულია XX საუკუნის დასაწყისის ქარ-
თულ პრესაში (გაზეთებში „ივერია“ და „ცნობის ფურცელი“) გა-
მოქვეყნებული წერილები, რომლებიც ეხება გერმანიის იმპერიის
შემადგენლობაში მოქცეული პოლონეთის ნაწილში მცხოვრები
პოლონელების მდგომარეობას და მათ ეროვნულ - გამათავისუფ-
ლებელ მოძრაობას.

XX საუკუნის დასაწყისის პოლონეთი დანაწილებული
ჰქონდათ გერმანიის, ავსტრია-უნგრეთის და რუსეთის იმპერი-
ებს. გერმანიასა და ავსტრია-უნგრეთში პოლონელების გაგერმა-
ნელებას, ხოლო რუსეთის იმპერიაში გარუსებას ცდილობდნენ.

პოლონელების მსგავსად კოლონიური ჩაგვრის ქვეშ მოქცეულ ქართულ საზოგადოებაში დიდი იყო თანაგრძნობა პოლონელებისადმი, მაგრამ ცენზურის არსებობის გამო, ქართულ პრესაში უფრო თავისუფლად შეიძლება ეწერათ პოლონელების მდგომარეობის შესახებ გერმანიაში.

გერმანიაში პოლონელთა მდგომარეობის განხილვისას, ქართულ პრესაში ყურადღებას იქცევდა: ა) პოლონელთა დევნა - შევიწროება და სახელმწიფოს მიერ გატარებული ძალადობრივი გაგერმანელების პოლიტიკა; ბ) პოლონელთა ბრძოლა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში საკუთარი ენის დასაცავად და პოლონური სკოლის რეფორმისათვის; გ) პოლონური მოსახლეობის სწრაფი დემოგრაფიული ზრდა; დ) პოლონელთა მიზანმიმართული საქმიანობა სოფლად სასოფლო-სამეურნეო მიწების პოლონელთა ხელში შესანარჩუნებლად და გერმანული კოლონიზაციის შესაფერხებლად; ე) პოლონელების სწრაფი ეკონომიკური განვითარება, რაც საფუძველს ქმნიდა ეროვნული მეობის შესანარჩუნებლად წარმატებული ბრძოლისათვის.

ქართულ პრესაში მნიშვნელოვანი ყურადღების დათმობა ეროვნული თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად პოლონელთა ბრძოლისათვის არა მხოლოდ თანაგრძნობის და მხარდაჭერის გამოხატულება იყო. რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოქცეული საქართველო იგივე პრობლემების წინაშე იდგა და ქართულ საზოგადოებას სანიმუშოდ უსახავდნენ პოლონელთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი მოძრაობის ორგანიზებულობას და მიზანმიმართულ ძალისხმევას საკუთარი ენის, განათლების სისტემის, მიწაზე პოლონელთა საკუთრების შესანარჩუნებლად.

**Georgian-Polish Relations
in the 19th-20th Centuries
(historical and socio-cultural aspects)**

**Conference Program and
Annotations of Reports**

Batumi - 2024

On November 15, 2024, the Batumi Shota Rustaveli State University will host a scientific conference on the topic: "Georgian-Polish Relations in the 19th-20th Centuries (historical and socio-cultural aspects)".

The conference is held within the framework of the scientific grant project – Deportation of Poles to Georgia and Polish-Georgian Geopolitical Cooperation (1830-1921)" (FR-22-9832) – funded by Shota Rustaveli Georgian National Science Foundation, with financial support of the Foundation.

Organizing Committee:

Assoc. Prof. Irakli Baramidze (Chairman)

Prof. Kakhaber Surguladze

Assoc. Prof. Revaz Diasamidze

Assoc. Prof. Khatuna Diasamidze

Doctor of History Guguli Kukuladze

Time Limit:

Presentation - 10-12 minutes

Discussion - 3-5 minutes

Address:

Conference Hall

№44 Auditorium, II floor, I building, BSU

Opening of the Conference: 14:00

15.11.2024, Auditorium №44

14:00

Opening of the Conference – Dean of the Faculty of Humanities,
Assoc. Prof. Teona Beridze

Greetings – Head of the Department of History, Archeology and
Ethnology, **Prof. Jemal Karalidze**

– Chairman of the Organizing Committee,
Assoc. Prof. Irakli Baramidze

Reports:

1. ***Malkhaz Matsaberidze (Tbilisi)*** -
Comparative analysis of the history of Georgia and Poland in
1918-1921 in the Georgian emigrant press.
2. ***Andrzej Furier (Szczecin)*** -
Poles in the History of Batumi until 1924.
3. ***Kakhaber Surguladze (Batumi)*** -
Magazine „Tsiskari“ about Pustovoitova
4. ***Nargiza Kankia (Tbilisi)*** -
Culture on Television: A Means of Relationship between the
Countries
5. ***Merab Megrelishvili (Batumi)*** -
"Polish House" in Batumi

6. *Mariam Marjanishvili (Kutaisi)* -
Poles in the Service of Georgian Culture
7. *Sulkhan Aleksei, Guguli Kukuladze (Batumi)* -
The Issue of Establishing the "Russian Transcaucasian
Company" and Georgian-Polish Economic Interests in the
1820s-30s
8. *Otar Gogolishvili (Batumi)* -
Grigol Volsky as a Poet and Public Figure
9. *Maka Dolidze (Tbilisi)* -
Ivan Slivitsky – editor and publicist of the newspaper
"Kavkaz"
10. *Irina Varshalomidze, Nino Dzneladze,
Tsiuri Katamadze (Batumi)* -
Circulation of Polish coins in Adjara
11. *Tamar Orjonikidze (Tbilisi)* -
Polish National Liberation Movement in Early 20th Century
Germany and Georgian Public Opinion

Book presentation:

Ketevan Mania

*Polish Identity in the Georgian
Print Media (from 1860s to 1940s)*

Speakers and Annotations of Reports

Malkhaz Matsaberidze

*Ivane Javakhishvili Tbilisi University
Doctor of Political Sciences, Professor*

Comparative analysis of the history of Georgia and Poland in 1918-1921 in the Georgian emigrant press

The article analyzes the letters published in the Georgian emigrant press in the 1920s-1930s, whose authors draw a parallel between the history of the Democratic Republic of Georgia and Poland in 1918-1921. This topic received special attention in publications concerning the death of Jozef Pilsudski (1935).

The authors of these publications noted several similarities between Georgia and Poland: both countries were in the hands of the same enemy, as well as both countries gained independence at about the same time. However, unlike Poland, Georgia was unable to sustain its independence. Thus, the authors believed that studying Poland's experience had practical importance for Georgia, as it had to regain its independence. Poland was considered an example of how to fight for national independence and to build a nation-state.

Authors who were not socialists considered the fact that Georgia did not have a leader like Pilsudski as the main reason for Georgia's loss of independence again. During the comparison between Jozef Pilsudski and Noe Zhordania, they noted that: a/ For Piłsudski, socialism was a tool for national liberation, and he prevented the socialist forces in Poland towards a sense of national nihilism. b/ Pilsudski subordinated class goals to national interests; c/ Unlike Pilsudski, Zhordania failed to properly assess the importance of the military field; d/ Georgia did not prepare for

a repeated war. They paid special attention to this circumstance. The former conqueror is still trying to re-conquer the liberated country. It becomes necessary to fight not to gain independence, but to protect it. Georgia could not prepare for this war and lost its independence.

Today, there are far more opportunities for comparative studies of the histories of Georgia and Poland from 1918 to 1921 than there were for emigrant authors in the 1930s. This area of research remains a significant scientific challenge.

Andrzej Furier

Professor of Szczecin University

Poles in the History of Batumi until 1924

Batumi is a city with a long history, but it came to real importance only towards the end of the XIX century. It was built after 1878 when this part of Adjara was captured from Turks. Since then, the city and its port occupy an exceptional place among the Georgian cities. The paper is an attempt at presenting the Polish presence in Batumi, connected with the development of the city and its port since the end of the XIX century until 1924. At that time over thousand Poles were Batumi's permanent residents.

The importance of Batumi in the recent most history of Georgia and the Caucasus goes far beyond the economy and touch the great global politics. During the times of greatest danger to the Georgian statehood it was through Batumis that those decided to migrate evacuated. The Poles returning to their country after the regaining independence in 1918, also boarded the ships in Batumi. Prior to that they have played an important role in the development of Batumi's municipal and communication infrastructure by participating in the work of the City Council.

The paper recalls the names of the two most important members of the Polish colony in Batumi, the painter Zygmunt Waliszewski and the engineer Józef Panasiewiczza. The first one left many paintings inspired by his life in the city, commemorated by his memorial plate. The second one created the “Dom Polski” Association (“Polish Home” Association) set up in the city in 1909. The paper also mentions several representatives of various trades who contributed to the past developments of Batumi. Also, the Poles participated in the construction of the city Catholic Church of the Birth of the Virgin Mother of God, whose chief founder was Stefan Zubalashvili.

Kakhaber Surguladze

Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

Magazine “Tsiskari” about Pustovoitova

Various publications touching upon the themes of the "January Uprising" and the heroic struggle of the Poles appeared in the Georgian periodical press of the 1860s. One of them was the literary magazine "Tsiskari". The magazine does not mention the fact of sending a correspondent to Poland and studying the situation on the ground. It does not try to enlighten the reader about the causes and circumstances of the uprising and other issues. Since the "Polish theme" was relevant in society, "Tsiskari" could not stay away from the popular topic, so the editors tried to satisfy the readers' interest. Since the issue of a female revolutionary was a popular topic in the European press in March 1863, “Tsiskari” picked it up (№ 4, 1863) and provided readers with a publication about "Henrietta Pustovoitova, a Polish patriotic woman". Since the "Polish theme" was considered an internal affair of the empire, the magazine deliberately refrained from discussing the uprising due to a conflict with the censorship

committee and limited itself to reporting information about one of the participants.

We would like to clarify that the editors allow for reservations in the letter. The fact is that there was no participant in the uprising named Henrietta Pustovoitova. In fact, the person the magazine was talking about was Anna Genrikha Pustovoitova (1838-1881). In this case, it is difficult to blame the editors, because Pustovoitova was called by different names in Russia, Poland and France. She was quite a charismatic person. It would have been advantageous to call Pustovoitova the "The Maid of Orleans", but the magazine did not do this. It is quite possible that the editors at that time refrained from idealizing him, since the fact could have been contagious in Georgia, which the censorship committee would have considered a dangerous precedent for the magazine. Regarding Pustovoitova, "Tsiskari" cites "Russian newspapers" as the source of information, but does not specify. Here, different sources can be named. Information about Pustovoitova was first voiced in A. Herzen's "Kolokol". Since it was distributed illegally and in small print runs in the Russian Empire, it is therefore excluded. In reality, we are dealing with the Kavkaz newspaper, published in the Caucasus, which had a practice of providing readers with information with excerpts from official newspapers. Speaking about Langevich, Kavkaz (11.04.1863) published information about Pustovoitova. A mutual comparison of Tiskari and Kavkaz materials shows that this was the last material from "Russian newspapers", which the magazine received information about Pustovoitova's biographical and combat path.

Nargiza Kankia

*Doctor of Journalism (PhD) David Aghmashenebeli
University of Georgia, Associate Professor*

Culture on Television: A Means of Relationship between the Countries

In the early stages of Georgian television development, the majority of airtime was dedicated to works from various fields of literature and the arts. This was particularly true for cinema, the role of which on television became even more prominent.

Polish culture occupied a significant place in the Georgian television space. A clear example of this is the “Week of Polish Culture,” held in October 1959 on Georgian television.

Soon after, film segments were introduced in Georgian broadcasting, which introduced viewers to foreign cinematography, primarily from socialist countries.

Poland was one of the countries where Georgian television films were awarded prestigious prizes, and many of these films were produced under challenging circumstances. For example, in 1966, “The Wedding” (directed by M. Kobakhidze) received the Diploma of the III International Short Film Festival in Krakow, Poland, among other prizes.

In 1987, “The Stain” (directed by A. Tsabadze) received a prize for Best Directing at the XIV International Film Festival in Koszalin, Poland, which was titled “Youth and Films,” among other awards.

At the end of the 1960s, for the first time, Georgian viewers had the opportunity to watch two Polish multi-episode television films on Russian Central Television: “Four Tank-Men and a Dog” (where one of the characters was Georgian) and “The Goal that is Greater Than Life”. Both were set during World War II and had a clear propagandist tone, yet they were very popular in Georgia. Due to audience demand, both films were later broadcast in the Georgian language.

Until the second half of the 1980s, airtime was mainly devoted to programming from socialist countries. For example, in celebration of the

20th anniversary of Georgian television, the Polish actress Barbara Brylska was invited to the studio.

Many changes occurred on Georgian television during the so-called “Perestroika” years. A particularly impactful moment was the interview with the well-known Polish director Andrzej Wajda, who offered his thoughts on the tragic events of April 9, 1989.

In 2000, in the television program “Psycho”, Georgian viewers were introduced to the episodes of “Decalogue”, directed by the great Polish filmmaker K. Kieslowski.

Merab Megrelishvili

BSU Niko Berdzenishvili Institute

Senior Researcher

"Polish House" in Batumi

The title of this research topic arises from discussions at the Batumi self-government meeting on December 16, 1909, concerning the allocation of land for the construction of a school at the corner of Komarov and Giorgievsky streets in Batumi for the "Polish House" society, totaling 137.32 square meters. This issue sparked significant controversy. The meeting was chaired by the city head, G.D. Zhuruli, and attended by 20 members of parliament, including Simulov, Grigoriadi, Simonov, Shutz, Dimitriadi, Chkhaidze, Panasevich, Sabaev, Kurtoeva, Eliava, Puchinian, Piloyan, Sakhnovsky, Sogorov, Krasnitsky, Krinitsky, Berdzenishvili, Kandelaki, Kvitsinsky, and Trofimov. Notably, 23 voters did not attend the meeting, and the minutes do not specify the reasons for their absence. This silence suggests a lack of support among voters for the initiative to open a unified school for Georgian and Polish children in Batumi. Mixed sentiments were expressed during the meeting, revealing attitudes toward

the Polish community and their Catholic faith. The discussions from this session warrant further exploration. The decision to allocate land for the Polish House was postponed multiple times. Initially, there were plans to construct a public library on the site, which was later referred to the Land Development Commission for consideration. The Roman Catholic Church advocated for the establishment of the school. Overall, the treatment of the Polish in Batumi was influenced not only by their nationality but also by their religion. The Russian self-government failed to adequately recognize the contributions of the Polish community to the city's reconstruction. After the death of Grigol Volski, the self-government did not arrange a proper burial for him, and today, his residence in Batumi, along with that of Ilia Chavchavadze, has been sacrificed for the construction of an expensive building.

In 1924, Polish citizens living in Batumi faced a difficult choice: whether to remain in Georgia or return to Poland. This was a covert form of coercion by the authorities, leading to the deportation of many Poles. The "Russian option" – Опта́ция (от лат. optatio – желание, выбор; АНГЛ. choice of citizenship, optation) forced Polish citizens to apply to the Ministry of Foreign Affairs in Moscow, resulting in what appeared to be voluntary emigration. Additionally, the article highlights individual stories of citizens in Adjara, including Grigol Volski, Nikoloz Sabaev and his wife Rilskaya, Jozeb Panasevich, Ansel Mghebrishvili, and others.

Mariam Marjanishvili

Doctor of Philology,

Kutaisi State Historical Museum Scientific worker

Poles in the Service of Georgian Culture

The earliest written references to Georgia and the Georgians can be found in ancient Greece, dating back to the 9th century BC. Greek authors

such as Homer, Hesiod, Herodotus, Xenophon, Strabo, and others described the lives of Georgian tribes, their customs, and the wars they fought. The popularization of the Georgian people was greatly aided by the legends surrounding the expedition of the Argonauts to Colchis in search of the Golden Fleece, as depicted in Euripides' tragedy *Medea*.

Ambassadors, missionaries, merchants, and travelers from various European countries brought back fascinating reports about the Georgians and their involvement in battles against the Mongols and Seljuk Turks, highlighting their heroic deeds. Among these European observers, Polish people also became acquainted with Georgia, described as "this wonderful part of the world," through the works of 19th-century writers.

In 1833, Juliusz Nowacki's work on Georgia was published as a separate book, titled *Georgia: Its Nature, Literature, and Short History*. Additionally, the Polish writer Tadeusz Łada-Zabłocki, who had lived in Tbilisi since 1837, had close ties with the Georgian romantic poet Nikoloz Baratashvili and the sisters Ekaterine and Nino Chavchavadze. His essays written in his native language on "Georgian literature" introduced Polish readers to this land of poetry.

Another significant contribution was Wojciech Potocki's book, which included many stories about Georgia inspired by Caucasian folklore. Polish poet Władysław Strzelnicki's *Georgian Poetry* also garnered attention for its portrayal of the Georgian people.

Polish writer Leon Janiszewski (1810–1861) spent the last years of his life in Tbilisi and left us his reflections on Georgia in his impressive book *Pictures and Impressions of a Trip to the Caucasus*.

In the modern era, Georgian culture was further popularized by the work of Jan Braun, a scholar at the University of Warsaw. Having completed his postgraduate studies in ancient Georgian language at Tbilisi State University, he defended his dissertation on "The Plurality of Georgian Verbs" in 1955. Alongside promoting the Georgian language in Poland, Jan Braun was also active in translation work.

In summary, Poles, through their dedicated efforts, played a key role in promoting Georgian cultural treasures in Europe, a tradition that continues today.

Sulkhan Aleksei

Doctor of History, Lecturer at BSU

Guguli Kukuladze

Doctor of History, Lecturer at BSU

**The Issue of Establishing the "Russian Transcaucasian Company"
and Georgian-Polish Economic Interests
in the 1820s-30s**

For the first time, information about this secret project became known to the general public in 1831, when an article by an unknown author on the "Russian Transcaucasian Company" was published in the *Tifliskie Vedomosti*. The author reported that in 1828, P. Zaveleisky and A. Griboyedov drafted a project to establish the first factories in the South Caucasus (sugar, wool, leather, and glass factories). Viticulture, wine-making, and sericulture were to be developed, and crops like cotton and tobacco were to be cultivated. Infrastructure projects were also required for this purpose, such as road construction and the introduction of new technical means in agriculture. The project requested 120,000 desiatins of land along the Black Sea coast (in Samegrelo and Imereti) to be leased on favorable terms.

The company was to have full monopoly on free navigation. In order to export industrial goods to Europe, they demanded that Russia seize Batumi from the Ottomans. Special detachments were to ensure the city's security.

According to A. Griboyedov, with whom I. Paskevich also agreed, the workforce for this project should consist of Armenians resettled in Georgia and Russian peasants who would be freed from serfdom, although they would be required to work for the company's benefit for 50 years. The company's statute also provided for the establishment of administrative and diplomatic regulations for the security of caravan routes. According to P. Zaveleisky, this project was analogous to the economic projects of the United States of America. Globally, the company was to serve as an intermediary in world trade between Europe and Asia. The company's

shareholders were to be landowners, merchants, and Russian officials living in the South Caucasus.

It can be said that the Zaveleisky-Griboyedov project changed the economic landscape not only of Georgia but of the entire Russian Empire, turning Georgia into the economic flagship of Russia.

The Governor of the Caucasus, Rosen, explained the co-authorship of the Polish P. Zaveleisky in this project by linking him to the 1832 Georgian conspiracy and considered it as proof of his involvement. The fact that the first person associated with this project, who is still considered missing, leads to Polish Count Paskevich might not be a coincidence. By highlighting this, we aim to draw attention to the common economic and political interests between Georgia and Poland. Taking into account that this project was written from a Decembrist political-economic worldview, it further reinforces the idea of shared Georgian-Polish interests.

Otar Gogolishvili

Professor of Batumi Shota Rustaveli State University

Grigol Volsky as a Poet and Public Figure

Ilya and Akaki, the great leaders of the national liberation movement of Georgia and progressive Georgian literature, were supported by well-known public figures of their time who made a significant contribution to Motherland affairs. Among them, Grigol Volsky is one of the outstanding figures who responded in word and deed to all important public issues for ten years.

The materials preserved in the Georgian memoir literature and periodicals present with great love and respect the work of Grigol Volsky, in particular the struggle for the well-being of Batumi liberated from the

hands of the Ottomans, how Grigol Volsky sincerely and lovingly devoted himself to the welfare of the homeland. All reveal his journalistic letters too.

The most painful issue, to which Grigol Volsky attached invaluable importance, was the study of the history of Georgia. He raised the question of a thorough study of the history of the Georgian people with a centuries-old heroic past based on the principle of Ilia Chavchavadze: "Nothing proves our weakness so much as the fact that we still do not have such a systematic critical story about what we were like, how we have traveled the long path of past centuries, what we have lost, what we have acquired and what life step we should present to the judgment of educated humanity," Grigol Volsky wrote in 1893 in the magazine "Kvali".

A person fighting for national and cultural interests regrets that the great cultural past of the Georgian people was not preserved, there was no desire and aspiration to publish works that shed light on the history of the Georgian people. In such a situation, Grigol Volsky put knowledge of the country's history first.

Maka Dolidze

David Aghmashenebeli University of Georgia

**Ivan Slivitsky – editor and publicist of the
newspaper "Kavkaz"**

In 1846, a socio-political and literary Russian-language newspaper, "Kavkaz" ("Кавказ"), was founded in Tbilisi, the editor of which was O. Konstantinov. The newspaper aimed to cover events occurring in the Caucasus and neighboring countries. A significant portion of the newspaper's content was dedicated to Poland and the Polish people,

publishing works by Polish writers who had settled in the Caucasus and Georgia. The newspaper played a notable role in strengthening Georgian-Polish relations.

From 1850, the editor of “Kavkaz” was the Polish writer Ivan Slivitsky. Slivitsky’s tenure as editor can be divided into two periods. The first, from 1850 to 1854, was marked by challenges such as the irregular arrival of mail from Russia, often causing him to rely solely on available materials. During this time, he worked almost entirely independently, and his publications reflected both genuine warmth and a strict tone.

The second period, from 1868 to 1871. Political news, state decrees, and orders. During this time, Slivitsky was in poor health, suffering from nervous exhaustion and frequent apathy. Despite these challenges, he forced himself to continue working with full dedication and responsibility.

In 1848, Kavkaz published Slivitsky’s article The Manglisi Church and the Caves of Algeti. In this publication, he addresses the important topic of studying ancient monuments and construction inscriptions in Georgia. He discusses the Manglisi Church, noting that it requires support to remain standing and endure the centuries. Slivitsky highlights that the church was built in the 4th century, drawing attention to the construction inscription by Arsen Mangleli.

The discussion surrounding Arsen Mangleli’s construction inscription remains relevant today. Slivitsky’s arguments and conclusions are still considered significant, with many contemporary scholars endorsing his views.

Irine Varshalomidze
PhD, Senior Researcher,
Niko Berdzenishvili's Institute of BSU.

Nino Dzneladze
PhD, senior researcher,
A. Kakhidze's Museum of Adjara.

Tsiuri Katamadze,
PhD, Associate Professor of BSU

Circulation of Polish coins in Adjara

Among the numismatic monuments discovered in Adjara, a group of Polish coins attract the most attention. They were identified in the villages of Gonio, Kobuleti Municipality. They are preserved in the Khariton Akhvlediani Museum, Adjara. In Georgia, the mentioned coins have been found in large quantities - in the form of treasures in Zestafoni, Samgori (Shindisi), Tbilisi, Lanchkhuti; As separate units in Akhaltsikhe, Ozurgeti, Tsalenjikha, Martvili, Abastumani.

Polish coins have been entering Georgia since the first quarter of the 17th century. The arrival of Orts and Poltoraks in our country was determined by various factors: political relations with Poland in the fight against the growing expansion of the Ottoman Empire; Silk trade with Poland through the Black Sea and the Dnieper; Activities of Catholic missionaries; Migration of Dnieper and Don Cossacks to Guria and Samegrelo principalities and others. Western Georgia is associated with the Cossacks during the battle against the Ottomans. Coins of the united kingdom of Poland-Lithuania circulated in the area of their settlement in the first half of the 17th century. According to Evliya Chelib, the Cossacks repeatedly attacked the Gonio fortress owned by the Ottomans, which they besieged and destroyed. The circulation of Polish coins in Adjara must be the result of these events.

Tamar Orjonikidze

*Institute of Political Sciences of Ilia State University; Researcher
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University; PhD student*

Polish National Liberation Movement in Early 20th Century Germany and Georgian Public Opinion

The article studies the letters that were published in early 20th-century Georgian newspapers, specifically "Iveria" and "Tsnobis Purseli", which refer to the situation of Poles living in the part of Poland included in the German Empire and their national liberation movement.

At the beginning of the 20th century, Poland was divided between the German, Austro-Hungarian and Russian empires. They tried to Germanize the Poles in Germany and Austria-Hungary, and to Russify them in the Russian Empire. Like the Poles, the Georgian society, which was under colonial oppression, had a lot of sympathy for the Poles, but due to the presence of censorship, the Georgian press could write more freely about the situation of the Poles in Germany.

When discussing the situation of Poles in Germany, the Georgian press paid much attention to a) the persecution of Poles - oppressing and the policy of violent Germanization carried out by the state; b) the struggle of Poles to protect their own language in educational institutions and to reform the Polish school; c) rapid demographic growth of the Polish population; d) purposeful activity of Poles to keep agricultural lands in the hands of Poles in villages and to hinder German colonization; e) the rapid economic development of the Poles, which created the basis for a successful struggle to preserve the national identity.

Paying considerable attention in the Georgian press to the Polish struggle to maintain their national identity was more than just a gesture of sympathy and support. Georgia, which was under the Russian Empire, faced the same problems, and the organization of the Polish national liberation movement and deliberate efforts to preserve their own language, education system, and Polish ownership of the land were shown as an example to the Georgian society.

